

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości
i statusu sędziów w Rumunii

dr hab. Małgorzata Podolak

Prawa podstawowe
Warszawa 2022

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Zasady organizacji i funkcjonowania sądownictwa	7
2. Stanowiska funkcyjne w sądownictwie a niezawisłość sędziów i niezależność sądów (tryb powoływania, odwoływania, wymogi wobec osób je pełniących, kontrola sądowa ww. decyzji)	12
3. Stan spoczynku	17
4. Instytucja delegowania sędziego	18
5. Procedura odwoławcza od uchylecia immunitetu oraz kontrola decyzji o powołaniu lub awansie sędziego	19
6. Oświadczenia majątkowe i konflikty interesów	23
Aneks	27
Akty prawne	27
Bibliografia	27
Źródła internetowe	29

Wprowadzenie

Rumunia jest republiką konstytucyjną z demokratycznym, wielopartyjnym parlamentarnym systemem politycznym¹. Dwuizbowy parlament składa się z Senatu i Izby Deputowanych, deputowani wybierani są w głosowaniu powszechnym.

Zgodnie z Konstytucją² (art. 125 ust. 1) wymiar sprawiedliwości sprawowany jest przez Sąd Najwyższy oraz pozostałe sądy, które są określone w ustawie. Odrębny organ, niebędący władzą sądowniczą stanowi Prokuratura. Z uwagi na fakt, że działa ona przy sądach, zasady jej funkcjonowania określone zostały w rozdziale VI Konstytucji „Władza sądownicza”. Działa ona pod nadzorem ministra sprawiedliwości na podstawie zasady legalności i bezstronności³. W Rumunii funkcjonuje także Sąd Konstytucyjny, powołany na podstawie przepisów konstytucji z 1991 r., którego organizację i funkcjonowanie reguluje ustawa organiczna z 18 maja 1992 r. i regulamin Sądu Konstytucyjnego z 7 sierpnia 1992 r.⁴

System sądowniczy w Rumunii ma strukturę hierarchiczną, którą można przedstawić w formie piramidy: u jej podstawy znajdują się sądy rejonowe, a na szczycie Wysoki Sąd Kasacyjny i Sprawiedliwości.

Sądy rejonowe są sądami niemającymi osobowości prawnej. Obecnie istnieje 188 sądów rejonowych. Mogą one orzekać w każdej sprawie, która nie jest wyraźnie określona przez prawo w ramach jurysdykcji innego sądu. Od orzeczenia wydanego przez sąd pierwszej instancji można odwołać się do następnego sądu hierarchicznego.

Sądy okręgowe, zwane inaczej Trybunałami, są sądami posiadającymi osobowość prawną, zwykle mającymi siedzibę w każdej siedzibie hrabstwa i w Bukareszcie. Właściwość każdego

¹ A. Burakowski, *System polityczny współczesnej Rumunii*, Warszawa-Kraków 2014, passim.

² *Constituția României*, publicat în Monitorul Oficial nr 767 din 31 octombrie 2003, http://www.ucv.ro/pdf/site/constitutia_romaniei.pdf (dostęp: 6 listopada 2022 r.). Wszystkie tłumaczenia w tekście pochodzą od autorki.

³ W. Bryndas, Rumunia, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej. Ustrój, organy władz, partie polityczne*, red. M. Barański, Katowice 2005, s. 313.

⁴ Zob. W. Sokolewicz, *Sąd Konstytucyjny w Rumunii*, [w:] *Sądy konstytucyjne w Europie*, t. 2, Bułgaria, Czechy, Rumunia, Słowacja, Węgry, Warszawa 1997, s. 145–173.

sądu okręgowego obejmuje wszystkie sądy rejonowe w hrabstwie. Istnieją 42 sądy okręgowe. Mogą one orzekać w pierwszej instancji, odwołaniu i drugim odwołaniu. Istnieją wydziały cywilne i karne oraz, w zależności od charakteru i liczby spraw, wydziały morskie i rzeczne lub w innych sprawach.

Wyspecjalizowane sądy okręgowe to: sądy okręgowe dla nieletnich i rodzin, sądy okręgowe ds. pracy i ubezpieczeń społecznych, sądy okręgowe ds. gospodarczych, sądy okręgowe administracyjne i podatkowe. Wyspecjalizowane sądy okręgowe to sądy nieposiadające osobowości prawnej, które działają na poziomie każdego powiatu i gminy Bukareszt oraz z reguły mają siedzibę w gminie powiatowej.

Sądy apelacyjne to sądy posiadające osobowość prawną, w których okręgu wyborczym znajduje się kilka sądów okręgowych i wyspecjalizowanych sądów okręgowych. Sądy apelacyjne mają wydziały do spraw cywilnych, karnych, gospodarczych oraz spraw z nieletnimi i rodzinami, spraw administracyjnych i podatkowych, spraw sporów pracowniczych i ubezpieczeń społecznych, a także, w zależności od charakteru i liczby spraw, działów morskich i rzecznych lub do innych spraw.

Wysoki Trybunał Kasacyjny i Sprawiedliwości jest sądem najwyższym w Rumunii z siedzibą w Bukareszcie. Sąd jest podzielony na trzy wydziały (spory cywilne, karne, administracyjne i podatkowe), skład 5 sędziów i Zjednoczone Wydziały. Sąd Najwyższy orzeka tylko w postępowaniu odwoławczym. Jednocześnie może orzekać w sprawach w interesie prawa – w kwestiach prawnych rozstrzyganych inaczej przez sądy oraz wydawać wstępne decyzje o wykładni prawnej niejasnych ustaw⁵.

⁵ *What are the courts in Romania?*, <https://rrpb.ro/litigation/romanian-court/> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

1. Zasady organizacji i funkcjonowania sądownictwa

Do głównych, konstytucyjnych zasad organizacji i funkcjonowania sądownictwa można zaliczyć: zasadę niezawisłości sędziowskiej, zasadę jawności postępowania, prawo obywatela do sądu, zasadę domniemania niewinności, prawo oskarżonego do obrony, prawo stron do środków odwoławczych. Obowiązuje zasada jawności rozprawy i prowadzenia jej w języku rumuńskim. Jednocześnie obywatele należący do mniejszości narodowych mają prawo do posiadania tłumacza, którego udział w postępowaniu karnym jest dla nich bezpłatny⁶.

Niezależność sędziego jest przesłanką państwa prawnego i podstawową gwarancją sprawiedliwego osądu. Oznacza to, że nikt nie może interweniować w wyroki lub sposób myślenia sędziego bądź prokuratora.

Artykuł 124 ust. 2 rumuńskiej konstytucji stanowi, że: „Sprawiedliwość jest jednolita, niepodzielna i jednakowa dla wszystkich”, a na podstawie art. 132 ust. 1: „Prokuratorzy prowadzą swoją działalność zgodnie z zasadą legalności, bezstronności i hierarchicznego podporządkowania, pod nadzorem ministra sprawiedliwości”.

Sędziowie są powoływani przez prezydenta Rumunii i są nieusuwalni ze stanowiska⁷. Awansowanie, przenoszenie oraz karanie sędziów może być dokonywane wyłącznie przez Najwyższą Radę Sądownictwa, która przedstawia prezydentowi kandydatów na sędziów i prokuratorów oraz działa jako sędziowska komisja dyscyplinarna⁸.

W art. 125 ust. 3 i art. 132 ust. 2 rumuńskiej konstytucji przewidziano, że stanowisko sędziego lub prokuratora jest nie do pogodzenia z jakimkolwiek innym urzędem publicznym lub prywatnym, z wyjątkiem stanowisk dydaktycznych w szkolnictwie wyższym.

⁶ W. Skrzydło, *Republika Rumunii*, [w:] *Ustroje państw współczesnych*, red. E. Gdulewicz, Lublin 2002, s. 181.

⁷ D. Calin, H. Dumbrava, *The Evolution of the Judicial System in Romania During the Past 60 Years*, https://www.researchgate.net/publication/228204281_The_Evolution_of_the_Judicial_System_in_Romania_During_the_Past_60_Years (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

⁸ B. Dziemidok-Olszewska, *System polityczny Rumunii*, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Lublin 2005, s. 438.

Do pojęcia niezawisłości należy podchodzić z perspektywy odpowiednio jego dwóch elementów: niezależności instytucjonalnej i niezawisłości sędziego.

Niezawisłość sądów jest konstytucyjnie zapisana w art. 126 ust. 1 konstytucji Rumunii, zgodnie z którym sprawiedliwość jest osiągnięta za pośrednictwem Wysokiego Trybunału Kasyacyjnego i Sprawiedliwości oraz innych sądów ustanowionych na mocy ustawy, tj. sędziów, trybunałów i sądów apelacyjnych. Oznacza to, że wykonując akt sprawiedliwości, sędziowie nie mogą ulegać wpływom władzy wykonawczej lub ustawodawczej.

Niezawisłość sędziów znajduje odzwierciedlenie w art. 124 ust. 3 rumuńskiej konstytucji, który stanowi, że sędziowie są niezawisli i przestrzegają tylko prawa.

Ustawy, które regulują wymiar sprawiedliwości:

- 1) ustawa o organizacja i funkcjonowanie sądownictwa⁹,
- 2) ustawa o statusie sędziów i prokuratorów¹⁰.

Na mocy przepisów szczególnych określonych w ustawie nr 303/2004 w sprawie statusu sędziów i prokuratorów reguluje się powoływanie i awansowanie na stanowiska sędziów.

Sędziowie są nieusuwalni ze stanowiska, wszelkie awanse lub przeniesienie mogą być dokonane tylko za zgodą sędziów. Na podstawie art. 125 ust. 1 konstytucji sędziowie mianowani przez prezydenta Rumunii są zgodnie z ustawą nieusuwalni. Ten sam artykuł w ust. 2 stanowi, że awansowanie, przenoszenie i karanie sędziów należy do kompetencji Najwyższej Rady Sądownictwa¹¹.

Kolejną gwarancją udzieloną sędziom, która zapewnia ich niezawisłość, jest bezpieczeństwo ich kadencji, uregulowane jako zasada w konstytucji¹².

Sędziowie są zobowiązani przez całą swoją działalność do zapewnienia praworządności, poszanowania praw i wolności jednostek oraz ich równość wobec prawa i zapewnienia niedyskryminacyjnego traktowania prawnego wszystkich uczestników postępowania sądowego, niezależnie od ich zdolności (art. 4 ustawy nr 303/2004).

Stanowiska sędziego, prokuratora, asystenta sędziego są niepołączalne z jakimkolwiek innym urzędem publicznym lub prywatnym, z wyjątkiem stanowisk w szkolnictwie wyższym, a także nauczaniem w ramach Krajowego Instytut Sądownictwa i Krajowej Szkoły Urzędników, na warunkach określonych przez prawo (art. 5 ustawy nr 303/2004).

⁹ LEGE nr. 304 din 28 iunie 2004, privind organizarea judiciară, MONITORUL OFICIAL nr. 827 din 13 septembrie 2005, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/53087> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

¹⁰ LEGE nr. 303 din 28 iunie 2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, MONITORUL OFICIAL nr. 826 din 13 septembrie 2005, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/53074> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

¹¹ A.C. Labus, T. Manea, *Independenta si impartialitatea magistratului. Legislatie, doctrina, jurisprudenta* 11.01.2009 | JURIDICE.ro, <https://www.juridice.ro/38387/independenta-si-impartialitatea-magistratului-legislatie-doctrina-jurisprudenta.html> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

¹² C. Manoliu, *Short considerations regarding the magistrates' liability in the context of the new legal provisions on the reform in justice* AGORA „International Journal of Juridical Sciences” 2018, nr 2, s. 43, <https://univagora.ro/jour/index.php/aijs/article/view/3465/1267> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

Sędziowie nie mogą prowadzić działalności gospodarczej na własny rachunek lub wspólnie z innymi osobami, a także zarządzać taką działalnością lub być przedstawicielem bądź pełnomocnikiem w prowadzeniu takiej działalności. Nie mogą być członkami organów zarządzających, administracyjnych lub kontrolnych spółek cywilnych, w tym banków, instytucji kredytowych, zakładów ubezpieczeniowych lub finansowych, spółek i przedsiębiorstw krajowych. W drodze odstępstwa od przepisów sędziowie mogą być akcjonariuszami lub wspólnikami w wyniku ustawy o masowej prywatyzacji (art. 8 ustawy nr 303/2004).

Istnieje zakaz (art. 9 ustawy nr 303/2004) przynależności sędziów do partii politycznych lub formacji politycznych, uczestnictwa w działaniach o charakterze politycznym oraz wyrażania swoich przekonań politycznych.

Artykuł 10 ustawy nr 303/2004 reguluje kwestie zakazu wypowiadania się sędziów na temat procesów i spraw prowadzonych przez nich. Nie mogą także udzielać pisemnych ani ustnych konsultacji w kwestiach sporne, nawet jeśli odpowiednie procesy toczą się przed innymi sądami.

Sędziowie mogą uczestniczyć w opracowywaniu publikacji, mogą opracowywać artykuły, studia specjalistyczne, dzieła literackie lub naukowe i mogą uczestniczyć w audycjach audiowizualnych, z wyjątkiem audycji o charakterze politycznym. Sędziowie mogą być członkami komisji egzaminacyjnych lub brać udział w przygotowywaniu projektów aktów normatywnych, dokumentów wewnętrznych lub międzynarodowych. Sędziowie mogą być członkami towarzystw naukowych lub akademickich, jak również wszelkich osób prawnych prawa prywatnego bez celu majątkowego (art. 11 ustawy nr 303/2004).

Sędziowie w Rumunii specjalizują się w następujących rodzajach spraw:

- sprawy cywilne i egzekucyjne;
- sprawy karne i egzekucyjne wyroków karnych;
- sprawy gospodarcze (sędziowie upadłości);
- sprawy z zakresu prawa rodzinnego i dziecka;
- sprawy administracyjne i podatkowe/finansowe
- sprawy związane ze sporami pracowniczymi i ubezpieczeniami społecznymi;
- sprawy konstytucyjne;
- sprawy wojskowe¹³.

W kontekście przystąpienia Rumunii do Unii Europejskiej starano się dostosować system wymiaru sprawiedliwości do systemów demokratycznych państw Europy Zachodniej¹⁴.

¹³ Zob. https://e-justice-europa-eu.translate.googleusercontent.com/29/EN/29/EN/types_of_legal_professions?ROMANIA&member=1&x_tr_sl=en&x_tr_tl=pl&x_tr_hl=pl&x_tr_pto=sc (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

¹⁴ Zob. D. Călin, A. Codreanu, *Situation Regarding the Romanian Judicial System at the end of 2018*, <http://themis-sedziowie.eu/materials-in-english/situation-regarding-the-romanian-judicial-system-at-the-end-of-2018/> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

Dnia 1 stycznia 2007 r. Rumunia oficjalnie przystąpiła do Unii Europejskiej. Artykuł 148 ust. 2 konstytucji Rumunii uznaje pierwszeństwo stosowania prawa unijnego¹⁵. Dnia 7 października 1993 r. Rumunia przystąpiła do Rady Europy, a 20 czerwca 1994 r. stała się stroną europejskiej Konwencji praw człowieka i podstawowych wolności oraz 14 protokołów dodatkowych.

Pod wpływem integracji z Unią Europejską Rumunia zmodernizowała swoje ramy awansu sędziowskiego, włączając do niego konkurencję merytoryczną, co zostało również odnotowane w Raportach Komisji Europejskiej. Rygorystyczne egzaminy są kluczowym elementem merytorycznego procesu selekcji i awansu sędziów w państwach wywodzących się z tradycji politycznej kontroli władzy sądowniczej.

W latach 2017 i 2018 rumuński parlament przyjął trzy ustawy dotyczące sądownictwa:

- nr 242/2018 zmieniającą ustawę nr 303/2004 w sprawie statutu sędziów i prokuratorów¹⁶;
- nr 207/2018 zmieniającą ustawę nr 304/2004 w sprawie organizacji sądownictwa¹⁷;
- nr 234/2018 o zmieniającą ustawę nr 317/2004 w sprawie Najwyższej Rady Sądownictwa (*Superior Council of Magistracy, SCM*)¹⁸.

Organy Unii Europejskiej – Komisja Wenecka, Grupa Państw Przeciwko Korupcji (GRECO) oraz Komisja Europejska wyraziły zastrzeżenia co do licznych zmian w prawie, uważając je za szkodliwe dla całego systemu sądownictwa¹⁹.

Nowelizacja wyeliminowała sędziowskie standardy kwalifikacji oparte na zasługach przy nominacjach do sądów wyższych instancji; zgodnie z nowymi przepisami decyzje dotyczące takich awansów mają opierać się na kryteriach subiektywnych, tj. ocenie działalności i postępowania w ciągu ostatnich trzech lat w Wysokim Sądzie Kasacyjnym i Sprawiedliwości (*High Court of Cassation and Justice, HCCJ*). Zgodnie z nowym protokołem formalne rozmowy kwalifikacyjne prowadzone przez Zgromadzenie Plenarne Najwyższej Rady Sądowniczej

¹⁵ D. Călin, *The Constitutional Court of Romania and European Union Law*, „International and Comparative Law Review” 2015, t. 15, nr 1, s. 59–86.

¹⁶ LEGEA nr. 242 din 12 octombrie 2018, publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 868 din 15 octombrie 2018, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/205973> (dostęp 6 listopada 2022 r.).

¹⁷ LEGE nr. 207 din 20 iulie 2018 publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 636 din 20 iulie 2018, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/203052> (dostęp 6 listopada 2022 r.).

¹⁸ LEGE nr. 234 din 4 octombrie 2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 850 din 8 octombrie 2018, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/205492> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

¹⁹ Zob. D. Călin, I. Militaru, C. Drăgușin, *Aktuelle Gefahren für die Justiz in Rumänien*, „Betrifft JUSTIZ” 2017, nr 132, s. 217–219; D. Călin, I. Militaru, C. Drăgușin, *Romanian Judicial System. Organization, Current Issues and the Necessity to Avoid Regress*, „Tsukuba Journal of Law and Politics” 2018, nr 75, s. 1–14; D. Călin, A. Codreanu, *Situation Regarding the Legislative Amendments Concerning the Romanian Judicial System*, [19/10/2018, <https://rlw.juridice.ro/12842/situation-regarding-the-legislative-amendments-concerning-the-romanian-judicial-system.html> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

(*Superior Council of Magistracy, SCM*) zastępują merytoryczne egzaminy kwalifikacyjne i wymuszają widoczny system kontroli awansów²⁰.

Rumuńska reforma wymiaru sprawiedliwości miała jednak kilka cech szczególnych. Po pierwsze, miała szerszy zasięg, wpływając na system prawa karnego, a w szczególności na zasady walki z korupcją²¹. W rzeczywistości ograniczyła uprawnienia prokuratorskie i sądowe w zakresie zwalczania korupcji oraz wstrzymała lub zakończyła dochodzenia karne w sprawach o wysoką korupcję²².

²⁰ Zob. Romania. *How Judges and Prosecutors Fight for European Values*, <https://www.iee-ulb.eu/content/uploads/2021/08/Romania.-How-Judges-and-Prosecutors-Fight-for-European-Values-2.pdf> (dostęp: 6 listopada 2022 r.); T. Dąbrowski, *Rumunia skazana na niestabilność?*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2018-01-31/rumunia-skazana-na-niestabilnosc> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

²¹ Zob. O. Aron, *Wyzwania dla rumuńskiej administracji publicznej po 1989 r.*, [w:] *Dwie dekady zmian. Rumunia 1989–2009*, red. K.P. Marczuk, Warszawa 2009, s. 58–59.

²² M. Moraru, R. Bercea, *The First Episode in the Romanian Rule of Law Saga: Joined Cases C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 and C-397/19, Asociația 'Forumul Judecătorilor din România, and their follow-up at the national level*, „*European Constitutional Law Review*” 2022, t. 18, nr 1, s. 82–113, <https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/first-episode-in-the-romanian-rule-of-law-saga-joined-cases-c8319-c12719-c19519-c29119-c35519-and-c39719-asociatia-forumul-judecatorilor-din-romania-and-their-followup-at-the-national-level/CE19FB514B2F7DED659132BF545D6305> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

2. Stanowiska funkcyjne w sądownictwie a niezawisłość sędziów i niezależność sądów (tryb powoływania, odwoływania, wymogi wobec osób je pełniących, kontrola sądowa ww. decyzji)

Najwyższa Rada Sądownictwa (*Superior Council of Magistracy, SCM*) zgodnie z art. 133 ust. 1 konstytucji Rumunii jest organem, który gwarantuje niezależność sądownictwa. Rada składa się z 19 członków, przy czym istnieją różne metody obsadzania jej składu personalnego:

- dziewięciu z nich stanowią sędziowie, którzy są wybierani przez zgromadzenia sędziowskie, a zatwierdzani przez Senat;
- pięciu – prokuratorzy rekomendowani przez zgromadzenia prokuratorskie, a następnie zatwierdzani przez Senat;
- dwóch członków to specjaliści w zakresie prawa posiadający wysoką reputację oraz poziom moralny, którzy są wybierani przez Senat. Członkowie Najwyższej Rady Sądownictwa, którzy są przedstawicielami obywateli, muszą mieć odpowiedni staż w wykonywaniu zawodów prawniczych oraz nie mogą łączyć wykonywanej funkcji z mandatem lokalnego parlamentarzysty, urzędnika służby cywilnej, sędziego, prokuratora, notariusza, prawnika, radcy prawnego, mediatora, arbitra, komornika, syndyka masy upadłościowej, urzędnika, doradcy sądowego i innych zawodów prawniczych²³;
- członkami Rady są również Minister Sprawiedliwości, Prezes Najwyższego Sądu Kasacji i Sprawiedliwości oraz Prokurator Generalny przy Najwyższym Sądzie Kasacji i Sprawiedliwości²⁴, z racji piastowania poważnych stanowisk w strukturach upaństwowionej władzy.

Na czele Najwyższej Rady Sądownictwa stoi Przewodniczący wspomagany przez Wiceprzewodniczącego, którzy są wybierani przez zgromadzenie plenarne, w obecności co najmniej 15 członków Rady²⁵. Kadencja wybranych członków, sędziów i prokuratorów oraz przedstawicieli obywateli wynosi sześć lat. Nie ma możliwości odnowienia mandatu²⁶.

²³ A. Trubalski, *Rumunia*, [w:] *Rady Sądownictwa w państwach Unii Europejskiej. Przegląd rozwiązań*, red. A. Pogódek, Warszawa 2019, s. 189.

²⁴ A. Trubalski, *Rumunia...*, s. 192.

²⁵ A. Trubalski, *Rumunia...*, s. 191; zob. też A. Ławniczak, *Najwyższa Rada Sądownictwa w Rumunii*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2019, nr 119, s. 143–149.

²⁶ A. Trubalski, *Rumunia...*, s. 192.

Najwyższa Rada Sądownictwa jest centralnym organem odpowiedzialnym w systemie sądownictwa za regulowanie zawodu sędziego²⁷. Wstępne i dalsze szkolenia zawodowe dla sędziów i prokuratorów zapewnia Narodowy Instytut Sędziów (*National Institute of Magistrates*, INM), który jest organem publicznym posiadającym osobowość prawną koordynowanym przez SCM²⁸.

Sędziowie są powoływani przez prezydenta Rumunii, na wniosek Najwyższej Rady Sądownictwa.

Przed rozpoczęciem wykonywania swoich obowiązków sędziowie składają ślubowanie: *Ślubuję przestrzegać Konstytucji i ustaw, stać na straży praw i wolności obywateli, godnie wypełniać swoje obowiązki, sumiennie i bez uprzedzeń. Mogą dopowiedzieć słowa: Tak mi pomóż Bóg!* Odmowa złożenia ślubowania pociąga za sobą z mocy prawa nieważność powołania. Ślubowanie składa się na uroczystym posiedzeniu przed sędziami sądu, do którego sędzia został powołany. Złożenie przysięgi nie jest konieczne w przypadku przeniesienia bądź awansu sędziego lub prokuratora na inne stanowisko (art. 34 ustawy nr 303/2004).

Obecnie w Rumunii dopuszczenie do zawodu sędziego jest możliwe tylko przez otwarte i przejrzyste egzaminy (konkursy) oraz opiera się na kompetencjach zawodowych, predyspozycjach i dobrej reputacji²⁹.

Regulacje prawne dotyczące postępowań awansowych zawarte w ustawie nr 303/2004 o statusie sędziów i prokuratorów zostały znowelizowane w 2018 r.³⁰

Art. 15 ustawy nr 303/2004 po modyfikacji stanowi, że konkursy na stanowisko sędziego są organizowane co roku przez Krajowy Instytut Sądownictwa za zgodą Najwyższej Rady Sądownictwa, ogłaszane są co najmniej na sześć miesięcy przed ustaloną datą konkursu na stronie internetowej Najwyższej Rady Sądownictwa i Krajowego Instytutu Sądownictwa. Data, miejsce, sposób przeprowadzenia konkursu oraz liczba przyznanych miejsc są publikowane w Dzienniku Urzędowym Rumunii.

Najwyższa Rada Sądownictwa ustala co roku liczbę aplikantów, oddzielnie dla sędziów i prokuratorów, w zależności od wolnych stanowisk sędziowskich i prokuratorskich. W stosunku do osób zgłaszających chęć udziału w konkursie weryfikowane są wymogi dotyczące nieposzlakowanej opinii oraz zdrowia psychicznego i fizycznego do pełnienia funkcji. Kan-

²⁷ Zob. The justice system in Romania – independent report, 2006, s. 8–35, https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=5295848c-21e8-ae62-5e3f-431f7a9a0ce8&groupId=252038 (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

²⁸ Zob. https://e--justice-europa-eu.translate.googleusercontent.com/29/EN/29/EN/types_of_legal_professions?ROMANIA&member=1&x_tr_sl=en&x_tr_tl=pl&x_tr_hl=pl&x_tr_pto=sc (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

²⁹ UNIFIED PATENT COURT Recruitment of judges Qualifications required for and age limit of appointment to judicial offices in the Contracting Member States, https://www.unified-patent-court.org/sites/default/files/upc-national-eligibility-criteria_final.pdf (w archiwum).

³⁰ LEGEA nr. 242 din 12 octombrie 2018, publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 868 din 15 octombrie 2018, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/205973> (dostęp 6 listopada 2022 r.).

dydat musi przedłożyć orzeczenie lekarskie wystawione przez lekarza medycyny pracy oraz psychologa. Zainteresowany musi wnieść także opłatę, której wysokość określona zostaje decyzją Najwyższej Rady Sądownictwa.

Wyniki konkursu wywieszane są w siedzibie Krajowego Instytutu Sądownictwa oraz publikowane na stronie internetowej Krajowego Instytutu Sądownictwa oraz Najwyższej Rady Sądownictwa.

Istnieją dwa sposoby dopuszczenia do orzekania w sądach:

- 1) dla osób bez stażu pracy lub ze stażem pracy krótszym niż pięć lat;
- 2) dla osób z co najmniej pięcioletnim stażem pracy w zawodzie prawniczym.

Oba sposoby podlegają temu samemu rodzajowi konkurencji pod względem rodzaju testów i trudności. Warunki i standardy organizacji konkursu są szczegółowo regulowane w ustawie.

Dopuszczenie do sądownictwa osób bez stażu pracy lub mających staż pracy krótszy niż pięć lat

Osoby należące do tej kategorii, zgodnie z art. 14 ust. 2 ustawy nr 303/2004, muszą spełnić łącznie następujące warunki:

- a) mają obywatelstwo rumuńskie, miejsce zamieszkania w Rumunii i pełną zdolność do czynności prawnych;
- b) ukończyły studia prawnicze;
- c) nie są karani i cieszą się dobrą opinią;
- d) posługują się językiem rumuńskim;
- e) są w stanie, z medycznego i psychicznego punktu widzenia, sprawować ten urząd.

Osoby spełniające łącznie te wymogi mogą ubiegać się o udział w konkursie o dopuszczenie do sądownictwa. Konkursy organizowane są przez Krajowy Instytut Sądownictwa (*National Institute of Magistrates*, NIM). Osoby, które wygrają konkurs, biorą udział w kursach organizowanych przez NIM w charakterze audytorów wymiaru sprawiedliwości. Wstępne szkolenie zawodowe obejmuje kształcenie akademickie i praktyczne. Przyszli sędziowie odbywają zajęcia praktyczne w sądach i biurach prokuratorskich, biorą udział w posiedzeniach sądowych i w czynnościach wykonywanych przez sędziów, prokuratorów oraz wyspecjalizowany personel pomocniczy. Szkolenia trwają dwa lata.

Po ukończeniu dwuletnich szkoleń audytorzy wymiaru sprawiedliwości stają się młodszymi sędziami (*judcător stagiar*) i pełnią tę funkcję przez rok. W ciągu tego okresu mogą oni rozpoznawać sprawy przewidziana przez prawo. Po ukończeniu praktyki w charakterze młodszego sędziego muszą zdać egzamin, który uprawnia ich do powoływania na sędziów w sądach pierwszej instancji (*judcătorii*), przez prezydenta Rumunii, na wniosek Najwyższej Rady Sądownictwa.

Dopuszczenie do zawodu sędziego osób z co najmniej pięcioletnim stażem pracy w zawodzie prawniczym

Na stanowisko sędziego, zgodnie ze zmienionym w 2018 r. art. 33 ust. 1 ustawy nr 303/2004, mogą być powoływane osoby, które wykonują jeden z zawodów prawniczych. Są to adwokaci, notariusze, asystenci sądowi, radcowie prawni, komornicy z wyższym wykształceniem, personel kuratorski z wyższym wykształceniem prawniczym, funkcjonariusze policji sądowej z wyższym wykształceniem prawniczym, urzędnicy sądowi z wyższym wykształceniem prawniczym, osoby, które w ramach swojej pracy wykonywały wyspecjalizowane funkcje prawnicze w parlamencie, administracji prezydenta, rządu, Trybunału Konstytucyjnego, Rzecznika Praw Obywatelskich, Trybunału Obrachunkowego lub Rady Legislacyjnej, Instytutu Badań Prawnych w ramach Akademii Rumuńskiej i Rumuńskiego Instytutu Praw Człowieka, profesorowie prawa na akredytowanych wydziałach prawa.

Wymogiem jest co najmniej pięć lat służby w określonej dziedzinie. Taka osoba może być powołana na sędziego po zdaniu egzaminu organizowanego przez Krajowy Instytut Sądownictwa. Po powołaniu na stanowiska sędziowskie osoby te uczestniczą przez sześć miesięcy w kursie szkolenia zawodowego organizowanym przez Krajowy Instytut Sądownictwa, który musi zawierać elementy prawa unijnego.

Wymogi prawne dotyczące awansu do trybunałów, sądów apelacyjnych i prokuratur

Zgodnie ze zmodyfikowanym w 2018 r. art. 61 ustawy nr 303/2004 awans sędziów i prokuratorów odbywa się wyłącznie po konkursie zorganizowanym na poziomie krajowym. Konkurs organizowany jest przez Najwyższą Radę Sądownictwa za pośrednictwem Krajowego Instytutu Sądownictwa corocznie lub gdy zachodzi taka konieczność.

Dodany ustawą nr 242/2018 artykuł 46² ustawy nr 303/2004 w ust. 1 stanowi, że sędziowie i prokuratorzy, którzy uzyskali ocenę bardzo dobrą, nie byli karani dyscyplinarnie w ciągu ostatnich trzech lat przed konkursem i którzy spełniają podane niżej warunki, mogą brać udział w konkursie o awans do sądów lub prokuratury:

- a) 7 lat stażu pracy w składzie sędziowskim lub prokuraturze, w przypadku awansu na stanowiska sędziego w sądzie wyspecjalizowany oraz prokuratora w prokuraturze przy trybunale lub prokuraturze przy sądzie wyspecjalizowanym;
- b) 10 lat stażu pracy na stanowisku sędziego lub prokuratora, w przypadku awansu na stanowisko sędziego w sądzie apelacyjnym i prokuratora w prokuraturze przy sądzie apelacyjnym;
- c) 10 lat doświadczenia jako sędzia lub prokurator do awansu na stanowisko prokuratora w Prokuraturze przy Wysokim Trybunale Kasacyjnym i Sprawiedliwości (*Prosecutor's Office attached to the High Court of Cassation and Justice, POHCCJ*).

Do powołania na stanowiska kierownicze wymagane są następujące warunki dotyczące stażu pracy (art. 50 ustawy nr 303/2004 po nowelizacji z 2018):

- na stanowisko prezesa i wiceprezesa sądu, pierwszego prokuratora przy sądzie i jego zastępcy – 6-letni staż pracy na stanowisku sędziego lub prokuratora;
- na stanowisko prezesa i wiceprezesa sądu lub sądu wyspecjalizowanego, a także przewodniczącego wydziału w sądzie, prokuratora generalnego prokuratury przy sądzie dla nieletnich i rodziny, jego zastępcy i prokuratora naczelnego wydziału prokuratury przy sądzie dla nieletnich – 8 lat stażu pracy na stanowisku sędziego lub prokuratora;
- na stanowisko prezesa i wiceprezesa, przewodniczącego wydziału przy sądzie apelacyjnym, prokuratora generalnego przy sądzie apelacyjnym oraz jego zastępcy, naczelnika wydziału prokuratury przy sądzie apelacyjnym – 12 lat stażu pracy na stanowisku sędziego lub prokuratora.

**Wymogi prawne dotyczące awansu do Wysokiego Trybunału Kasacyjnego i Sprawiedliwości
(*High Court of Cassation and Justice, HCC*)**

Zgodnie z art. 52 ustawy nr 303/2004 po nowelizacji z 2018 awans na stanowisko sędziego Wysokiego Trybunału Kasacyjnego i Sprawiedliwości jest przeprowadzany w drodze konkursu organizowanego w dowolnym momencie, w limicie wolnych stanowisk, przez Najwyższą Radę Sądownictwa, za pośrednictwem Krajowego Instytutu Sądownictwa.

Do konkursu mogą przystąpić sędziowie, którzy co najmniej 3 lata pełnili funkcję sędziego Sądu Apelacyjnego, uzyskali w ostatnich 3 latach ocenę bardzo dobrą, nie byli karani dyscyplinarnie w ciągu ostatnich 3 lat i posiadają staż pracy jako sędzia wynoszący 18 lat.

3. Stan spoczynku

Sędziowie, prokuratorzy, asystenci sędziego z Wysokiego Trybunału Kasacyjnego i Sprawiedliwości, asystenci sędziego z Trybunału Konstytucyjnego oraz prawniczy personel specjalistyczny zrównany z sędziami i prokuratorami, a także byli sędziowie i prokuratorzy finansowi oraz księgowi z sekcji jurysdykcyjnej, którzy pełnili te funkcje w Sądzie Obrachunkowym, ze stażem wynoszącym co najmniej 25 lat na stanowisku sędziego lub prokuratora, asesora sądowego lub specjalisty we właściwym wydziale Trybunału Obrachunkowego, mogą przejść w stan spoczynku po ukończeniu 60 lat (art. 82 ustawy nr 303/2004 po nowelizacji z 2018).

Znowelizowany przepis art. 83 ust. 1 ustawy nr 303/2004 stanowi, że sędziowie po osiągnięciu wieku emerytalnego mogą orzekać do 70 roku życia, przy czym konieczne jest coroczne zatwierdzenie przez Najwyższą Radę Sądownictwa w celu utrzymania go na stanowisku.

Od 1 stycznia 2010 r. sędziowie i prokuratorzy mogą przejść na emeryturę po 20 latach pracy, przy czym wiek emerytalny jest nieistotny. Ich emerytury wyniosą 75% ostatniego wynagrodzenia brutto, więc kwota netto może być nawet wyższa niż wynagrodzenie, które pobierali podczas aktywnych lat pacy. W rezultacie przejście sędziów i prokuratorów w stan spoczynku będzie możliwe w wieku 42–43 lat³¹.

Sędziowie i prokuratorzy z co najmniej 25-letnim doświadczeniem w sądownictwie po osiągnięciu wieku przewidzianego ustawą pobierają emeryturę z tytułu świadczenia pracy w wysokość 80% średnich przychodów brutto zrealizowanych w ciągu ostatnich 12 miesięcy działalności przed dniem przejścia na emeryturę (art. 82 ustawy nr 303/2004)³².

³¹ D. Călin, *The appointment of top prosecutors in Romania: minimizing the role of the judiciary*, <https://europeanlawblog.eu/2020/05/11/the-appointment-of-top-prosecutors-in-romania-minimizing-the-role-of-the-judiciary/> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

³² Zob. tłumaczenie artykułu H. Heinlein, *Walka z korupcją w Rumunii – czy to już koniec? Co robi rząd rumuński, aby osłabić system wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych i skierować jego bieg na niewłaściwe tory autorstwa*, <https://www.iustitia.pl/2849-co-robi-rzad-rumunski-aby-oslabic-system-wymiaru-sprawiedliwosci-artykul-ingrid-heinlein-sedziego-w-duesseldorfie> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

4. Instytucja delegowania sędziego

Artykuł 2 ust. 2 ustawy nr 303/2004 reguluje kwestie związane z instytucją delegowania sędziego. Sędziowie są nieusuwalni ze stanowiska i mogą zostać skierowani do pracy w drodze przeniesienia, delegacji, oddelegowania lub awansu wyłącznie za ich zgodą.

Artykuł 57 ustawy nr 303/2004 stanowi, że jeżeli sąd, trybunał lub sąd wyspecjalizowany nie może funkcjonować normalnie z powodu czasowej nieobecności niektórych sędziów, Prezes Sądu Apelacyjnego, na wniosek prezesa tego sądu, może delegować sędziów z innych sądów z tego okręgu za ich pisemną zgodą. Delegowanie zarządza Najwyższa Rada Sądownictwa.

Delegowanie na stanowiska kierownicze sędziów sądów apelacyjnych, trybunałów, sądów wyspecjalizowanych odbywa się za pisemną zgodą sędziów, przez Najwyższą Radę Sądownictwa. Delegacja na stanowiska kierownicze w Wysokim Trybunale Kasacyjnym i Sprawiedliwości odbywa się za pisemną zgodą sędziów, przez Najwyższą Radę Sądownictwa na wniosek prezesa Wysokiego Trybunału.

Sędziego można delegować na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy za ich pisemną zgodą. W okresie delegacji sędziowie i prokuratorzy korzystają ze wszystkich praw przewidzianych przez prawo dla stanowisk, na które są delegowani. Korzystają oni także z miesięcznych dodatków pracowniczych oraz innych przywilejów finansowych.

Najwyższa Rada Sądownictwa może zarządzić oddelegowanie sędziów i prokuratorów, za ich pisemną zgodą, do jednostek jej podległych lub innych organów władzy publicznej (np. Ministerstwa Sprawiedliwości, Krajowego Instytutu Sądowniczego) na dowolne stanowisko, na wniosek tych instytucji.

Po zakończeniu kadencji na stanowisku kierowniczym sędziowie lub prokuratorzy mogą wrócić do pracy do sądu lub prokuratury, na warunkach określonych w ustawie (art. 51 ustawy nr 303/2004)

5. Procedura odwoławcza od uchylecia immunitetu oraz kontrola decyzji o powołaniu lub awansie sędziego

Jeśli chodzi o odpowiedzialność sędziów, zarówno konstytucja Rumunii, jak i ustawa o statusie sędziów i prokuratorów stanowi, że sędziowie mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności. Ustawa szczególna reguluje trzy formy odpowiedzialności: cywilną, dyscyplinarną i karną (art. 94 ustawy nr 303/2004)³³.

Artykuł 95 ustawy nr 303/2004, po nowelizacji z 2018 stanowi, że sędziowie i prokuratorzy mogą być przeszukiwani, zatrzymywani lub aresztowani tylko za zgodą Najwyższej Rady Sądownictwa.

Najwyższa Rada Sądownictwa ma również kompetencje w zakresie postępowania dyscyplinarnego w stosunku do sędziów i prokuratorów, a także stoi na straży niezależności sądownictwa, niezawisłości, bezstronności oraz prestiżu zawodowego sędziów i prokuratorów. Odpowiednie sekcje Najwyższej Rady Sądownictwa są uprawnione do składania skarg z urzędu w celu obrony sędziów i prokuratorów przed aktami ingerencji w ich działalność zawodową lub inną działalność podejmowaną w związku z działalnością zawodową. Sekcje Najwyższej Rady Sądownictwa dbają także o reputację zawodu sędziego i prokuratora. Stają również w obronie niezależności organów sądowych. Plenum Najwyższej Rady Sądownictwa, sekcje, przewodniczący i wiceprzewodniczący Najwyższej Rady Sądownictwa, z urzędu lub na wniosek sędziego bądź prokuratora, powiadamia Inspekcję Sądową o konieczności przeprowadzeniu kontroli w celu obrony niezależności, bezstronności i reputacji zawodowej sędziów i prokuratorów.

Najwyższa Rada Sądownictwa, przez swoje sekcje, odgrywa istotną rolę w procesie prowadzenia postępowań dyscyplinarnych w stosunku do sędziów i prokuratorów. Postępowania dyscyplinarne w przypadku sędziów i prokuratorów są prowadzone przez Inspekcję Sądową za pośrednictwem inspektora sądowego. Minister Sprawiedliwości może zwrócić się do

³³ Bodnar A., *Răspunderea civilă a magistraților în contextul noilor propuneri legislative*, <https://www.juridice.ro/549626/raspunderea-civila-a-magistratilor-in-contextul-noilor-propuneri-legislative.html> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

Inspekcji Sądowej w celu ustalenia, czy zaistniały przesłanki niewłaściwego postępowania prokuratorów, które mogą skutkować wszczęciem postępowania dyscyplinarnego³⁴.

Zgodnie z nową regulacją art. 88 ustawy nr 304/2004 Prokuratura Generalna przy Najwyższym Sądzie Kasacyjnym utworzyła sekcję mającą uprawnienia do badania przestępstw sędziów i prokuratorów oraz ich ścigania³⁵. Wśród sędziów i prokuratorów nie ma szeroko rozpowszechnionego udziału w przestępczości. W związku z tym Komisja Wenecka zauważa, że pojawiły się wątpliwości dotyczące możliwości i celu tej nowej sekcji, jak również wprowadzenia szczególnego trybu postępowania w tak delikatnej dziedzinie, jak postępowanie karne. Można sądzić, że podejrzwanie sędziów i prokuratorów przez prokuratorów wyspecjalizowanej prokuratury może być interpretowane jako sygnał o szeroko rozpowszechnionej korupcji w sądownictwie. W sposób oczywisty zaszkodzi to prestiżowi sądów i prokuratury³⁶.

Sędziowie i prokuratorzy podlegają postępowaniu dyscyplinarnemu za wykroczenia wynikające z ich obowiązków służbowych i za czyny, które wpływają na prestiż wymiaru sprawiedliwości (art. 98 ustawy nr 303/2004). Artykuł 99 ustawy nr 303/2004 uzupełniony przepisami ustawy 242/2018 stanowi o uchybieniach dyscyplinarnych:

- a) przejawy godzące w honor lub uczciwość zawodową lub prestiż wymiaru sprawiedliwości, popełnione w ramach wykonywania lub poza wykonywaniem obowiązków służbowych;
- b) naruszenia przepisów prawa dotyczących niezgodności i zakazów dotyczących sędziów i prokuratorów;
- c) niegodne postawy podczas wykonywania obowiązków wobec współpracowników, innych pracowników sądu lub prokuratury, w których pracują, wizytatorów sądowych, adwokatów, biegłych, świadków, stron postępowania lub przedstawicieli innych instytucji;
- d) prowadzenie działalności publicznej o charakterze politycznym lub manifestowanie przekonań politycznych w ramach wykonywania obowiązków służbowych;
- e) nieuzasadnionej odmowy przyjęcia wniosków, wniosków, memorandum lub dokumentów przedłożonych przez strony w postępowaniu;
- f) nieuzasadniona odmowa pełnienia służby;
- g) nieprzestrzeganie przez prokuratora wydanych na piśmie i zgodnych z prawem postanowień przełożonego prokuratora;
- h) wielokrotne nieprzestrzeganie przepisów prawa dotyczących szybkiego załatwiania spraw lub powtarzające się opóźnienia w wykonaniu prac z przyczyn zależnych od osób prawnych;

³⁴ A. Trubalski, *Rumunia...*, s. 192.

³⁵ B. Selejan-Gutan, *New Challenges against the Judiciary in Romania*, <https://verfassungsblog.de/new-challenges-against-the-judiciary-in-romania/> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

³⁶ H. Heinlein, *Walka...*

- i) niedopełnienie obowiązku wstrzymania się od głosu, gdy sędzia lub prokurator wie, że zachodzi jedna z przewidzianych w ustawie przyczyn jego wstrzymania się od głosu, a także formułowanie ponawianych i nieuzasadnionych wniosków o wstrzymanie się od głosu w tej samej sprawie, co ma skutek zwlekania z wydaniem wyroku;
- j) nieprzestrzegania tajemnicy obrad lub poufności prac;
- k) nieumotywowane nieobecności w pracy, powtarzające się lub mające bezpośredni wpływ na działalność sądu lub prokuratury;
- l) ingerencja w działalność innego sędziego lub prokuratora;
- m) nieuzasadnione nieprzestrzeganie przepisów lub decyzji o charakterze administracyjnym zarządzonych zgodnie z prawem przez szefa sądu lub prokuratury lub innych obowiązków o charakterze administracyjnym przewidzianych w ustawie lub przepisach;
- n) wykorzystywanie zajmowanego stanowiska w celu uzyskania korzystnego traktowania ze strony władz lub interwencji, w celu załatwienia wniosków, dochodzenia lub przyjęcia załatwienia interesów osobistych lub członków rodziny lub innych osób,
- o) nieprzestrzeganie przepisów dotyczących losowania spraw;
- p) utrudnianie w jakikolwiek sposób działalności kontrolnej inspektorów sądowych;
- q) uczestniczenie bezpośrednio lub pośrednio w grach piramidowych, grach losowych lub systemach inwestycyjnych, dla których nie jest zapewniona przejrzystość środków;
- r) nie sporządzenia lub niepodpisania orzeczeń sądowych lub aktów sądowych prokuratora;
- s) stosowanie niestosownych sformułowań w orzeczeniach sądowych lub dokumentach prokuratorskich albo rozumowania wyraźnie sprzecznego z rozumowaniem prawnym, mogących naruszyć prestiż władzy sądowniczej lub godność stanowiska sędziego pokoju;
- ś) nieprzestrzeganie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego lub orzeczeń wydanych przez Wysoki Trybunał Kasacyjny i Sprawiedliwości w zakresie rozstrzygania odwołań w interesie prawa;
- t) pełnienia funkcji w złej wierze lub rażące niedbalstwo, jeżeli czyn nie spełnia znamion przestępstwa. Sankcja dyscyplinarna nie zwalnia z odpowiedzialności karnej.

Sankcje dyscyplinarne (art. 100 ustawy nr 303/2004), które mogą być stosowane wobec sędziów i prokuratorów, proporcjonalnie do wagi nieprawidłowości, to:

- a) ostrzeżenie;
- b) obniżenie miesięcznego dodatku za pracę brutto do 25% na okres do jednego roku;
- c) przeniesienia dyscyplinarnego na okres od roku do 3 lat do innego sądu lub innej prokuratury, nawet bezpośrednio niższego szczebla;
- d) zawieszenie w czynnościach na okres do 6 miesięcy;
- e) wykluczenie z wymiaru sprawiedliwości.

W sprawach dyscyplinarnych ustawa nr 242/2018 nowelizująca ustawę o statusie sędziów i prokuratorów rozszerzyło zakres dyscyplinarny odchyłeń, wśród których wymieniany jest brak sporządzenia lub podpisania wyroków lub orzeczenia sądowego (ustawa 242/2018). System sankcji za popełnienie pewnych odstępstw dyscyplinarnych został również zaostrzony, w tym sankcja za obniżenie kwalifikacji zawodowych³⁷.

³⁷ C. Manoliu, *Short...*, s. 44.

6. Oświadczenia majątkowe i konflikty interesów

W maju 2007 r. parlament Rumunii przyjął ustawę nr 144/2007³⁸, na mocy której powołana została niezależna agencja antykorupcyjna, nosząca nazwę Agenția Națională de Integritate (ANI) – Krajowa Agencja ds. Uczciwości (zwana także Krajową Agencją Etyki). Głównym zadaniem Agencji jest weryfikacja i kontrola oświadczeń majątkowych, dochodów funkcjonariuszy publicznych i konfliktów interesów.

Ustawa nr 144/2007 o utworzeniu, organizacji i funkcjonowaniu Krajowej Agencji ds. Uczciwości była kilkakrotnie kwestionowana przed Trybunałem Konstytucyjnym.

Krajowa Agencja na rzecz Uczciwości jest autonomiczną instytucją administracyjną, posiadającą niezależność operacyjną. Rumunia stała się tym samym pierwszym państwem w Europie, który stworzył instytucję specjalizującą się w ocenie majątku osób publicznych³⁹. Do kompetencji inspektorów tej Agencji należy:

- pozyskiwanie, gromadzenie i przetwarzanie informacji o stanie majątkowym osób pełniących funkcje publiczne;
- pozyskiwanie, gromadzenie i przetwarzanie informacji o przypadkach występowania konfliktu interesów,
- weryfikacja osób pełniących funkcje publiczne;
- weryfikacja oświadczeń majątkowych tych osób;
- kontrola terminowości składania deklaracji;
- identyfikacja obszarów możliwych naruszeń;
- nakładanie sankcji przewidzianych w ustawie.

Na czele Agencji stoi przewodniczący, któremu podlega wiceprzewodniczący i sekretarz generalny. W ramach Agencji działają:

³⁸ Zob. LEGE nr. 144 din 21 mai 2007, privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, MONITORUL OFICIAL nr. 535 din 3 august 2009, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/82317>, zob. <https://integritate.eu/> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

³⁹ Zob. D. Clark, *Fighting corruption with con tricks: Romania's assault on the rule of law*, <https://www.henry-jacksonsociety.org/wp-content/uploads/2017/01/Romania-paper.pdf> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

- Inspektorat ds. Uczciwości,
- Dyrekcja Komunikacji i Protokołu,
- Dyrekcja ds. Sądowych, Kontroli i Relacji Publicznych,
- Generalna Dyrekcja ds. Ekonomicznych,
- Generalna Dyrekcja ds. Organizacyjnych.

Zgodnie z art. 1 ustawy nr 144/2007 przepisy prawa dotyczące oświadczeń majątkowych stosuje się m.in. do: prezydenta Rumunii i jego doradców, premiera, sekretarzy stanu, marszałków sejmu i senatu, posłów i senatorów, sędziów, prokuratorów, szefów urzędów centralnych i ich zastępców, członków krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, członków Komisji Nadzoru Ubezpieczeniowego, urzędników instytucji publicznych⁴⁰.

Dnia 4 lipca 2018 r. ówczesna rządząca koalicja przevorsowała kontrowersyjne zmiany w kodeksie karnym oraz kodeksie postępowania karnego, które m.in. zmieniają definicję „nadużycie urzędu”. Zmiany osłabiają skuteczność organów ścigania w walce z korupcją i wprowadzone zostały przede wszystkim w interesie polityków centrolewicy, na których ciążyły lub którym groziły zarzuty popełnienia przestępstw o charakterze korupcyjnym⁴¹.

W przypadku konfliktu interesów akty prawne lub administracyjne zawarte bezpośrednio lub za pośrednictwem osób uczestniczących w naruszeniu prawa są zagrożone nieważnością bezwzględną, a sankcje dyscyplinarne mogą sięgać nawet odwołania ze stanowiska. Ponadto osoba, która naruszyła obowiązki prawne dotyczące konfliktu interesów, jest pozbawiona prawa do sprawowania funkcji publicznej lub godności, z wyjątkiem wybieralnych na okres do trzech lat od daty zwolnienia lub odwołania z tego urzędu publicznego lub godności. Zakaz ten zostaje zarządzony, na wniosek Agencji, właściwemu sądowi, jako sankcja uzupełniająca, w przypadku konfiskaty części nabytego mienia lub określonego mienia lub w przypadku konfliktu interesów. Chociaż obowiązek złożenia oświadczenia majątkowego istniał od 1996 r., a oświadczenia majątkowe stały się dokumentami publicznymi od 2003 r., mechanizmy kontroli były trudne do zastosowania, a kontrola konfliktów interesów nigdy nie była systematycznie wykonywana. Wraz z ustanowieniem Krajowej Agencji Etyki braki te zostały usunięte, a instytucja stale monitoruje oświadczenia majątkowe/interesy, konflikty interesów i system niezgodności w celu zapewnienia wykonywania funkcji publicznych i godności w warunkach bezstronności, uczciwości oraz przejrzystości⁴².

⁴⁰ Zob. <https://www.antykorupcja.gov.pl/ak/instytucje-antykorupcy/wyspecjalizowane/na-swiecie/7346,RUMUNIA-Agenia-Naional-de-Integritate.html> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

⁴¹ K. Całus, *Rumunia: osłabienie instytucji antykorupcyjnych*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2018-07-11/rumunia-oslabienie-instytucji-antykorupcyjnych> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

⁴² Consiliul Național de Integritate condamnă ferm „atacurile virulente fără precedent” ale trustului Intact la adresa lui Horia Georgescu 17 aprilie 2014, <https://evz.ro/consiliul-national-de-integritate-condamna-ferm-atacurile-virulente-fara-precedent-ale-trustului-intact-la-adresa-lui-horia-georgescu.html> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

Sędziowie, prokuratorzy, asystenci sędziów i personel pomocniczy są zobowiązani do corocznego składania oświadczenia na własną odpowiedzialność, w którym wskazują, czy małżonek, krewni lub powinowaci do czwartego stopnia włącznie pełnią funkcje lub prowadzą działalność prawną lub dochodzeniową.

Sędziowie składają oświadczenie dotyczące członkostwa lub nieuczestniczenia jako agent lub współpracownik służb bezpieczeństwa (art. 6 ust. 2¹ ustawy nr 303/2004, dodany ustawą nr 242/2018), nie mogą być również pracownikami operacyjnymi, w tym tajnymi, informatorami lub współpracownikami służb wywiadowczych (art. 7 ustawy nr 303/2004, zmieniony ustawą nr 242/2018).

Sędzia lub prokurator zostaje zawieszony w pełnieniu funkcji w następujących przypadkach (art. 62 ustawy nr 303/2004):

- gdy został skierowany do sądu wnioskiem o popełnienie przestępstwa, po zatwierdzeniu przez sędziego izby wstępnej;
- gdy zarządzono wobec niego areszt prewencyjny lub areszt domowy;
- gdy zastosowano wobec niego środek zapobiegawczy w postaci kontroli sądowej lub kontrolę sądową za kaucją, a organ sądowy ustanowił wobec niego obowiązek niewykonywania zawodu,
- gdy cierpi na chorobę psychiczną, która uniemożliwia mu należyte wykonywanie funkcji.

W takim przypadku stwierdzenie choroby psychicznej następuje w drodze ekspertyzy przeprowadzanej przez wyspecjalizowaną komisję lekarską powołaną wspólnym zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości i Ministra Zdrowia. Zawieszenie w pełnieniu funkcji sędziego lub prokuratora zarządza się do czasu wyzdrowienia, stwierdzonego specjalistyczną ekspertyzą lekarską przeprowadzoną przez komisję lekarską (art. 64 ustawy nr 303/2004, zmieniony ustawą nr 242/2018).

- gdy został ukarany dyscyplinarnie, na zasadach określonych w art. 100 ustawy nr 303/2004, zmieniony ustawą nr nr 242/2018.

Sędziowie i prokuratorzy są odwoływani ze stanowiska w następujących przypadkach (art. 65 ustawy nr 303/2004):

- a) rezygnacji;
- b) przejścia na emeryturę, zgodnie z prawem;
- c) przeniesienia na inne stanowisko, zgodnie z prawem;
- d) niezdolności zawodowej;
- e) jako sankcja dyscyplinarna;
- f) skazania prawomocnym wyrokiem sędziego lub prokuratora za przestępstwo;
- g) niezaliczenia egzaminu określonego w przepisach;
- h) naruszenia art. 7 ustawy, który stanowi o zakazie współpracy ze służbami wywiadowczymi;

- i) odmowy stawienia się w wyznaczonym terminie na specjalistyczną ekspertyzę dotyczącą stwierdzenia bądź wykluczenia choroby psychicznej (art. 64 ust. 2).

Odwołanie sędziów i prokuratorów zarządza dekretem prezydent Rumunii, na wniosek Najwyższej Rady Sądownictwa. Sędzia lub prokurator odwołany ze stanowiska z przyczyn od niego niezależnych zachowuje stopień zawodowy uzyskany w hierarchii sądów lub prokuratur.

Za swoją pracę sędziowie i prokuratorzy mają prawo do wynagrodzenia, które ustalane jest w stosunku do szczebla sądu lub prokuratury oraz do funkcji, jakie wykonuje. Prawa uposażenia sędziów i prokuratorów nie mogą być zmniejszone ani zawieszone, z wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustawie. Wynagrodzenie sędziów Wysokiego Trybunału Kasacyjnego i Sprawiedliwości ustala się na podstawie ustawy o dodatkach dla osób zajmujących godne stanowiska publiczne (art. 74 ustawy nr 303/2004)⁴³.

Sędziowie i prokuratorzy wojskowi są czynnymi wojskowymi oraz mają wszelkie prawa i obowiązki wynikające z tej zdolności. Wynagrodzenie i inne uprawnienia przysługujące sędziom wojskowym i prokuratorom zapewnia Ministerstwo Obrony Narodowej, zgodnie z przepisami o uposażeniu i innych uprawnieniach personelu organów władzy sądowniczej oraz przepisami o prawach materialnych i pieniężnych właściwych dla jakości czynnego wojska i odpowiednio cywilnego pracownika tegoż ministerstwa. Nadawanie stopni wojskowych oraz awansowanie sędziów i prokuratorów wojskowych odbywa się na zasadach obowiązujących personel stały w Ministerstwie Obrony Narodowej.

⁴³ Zob. A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, A. Więcek-Durańska, *Sądownictwo. Polska na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne” 2016, nr 26, s. 31–41.

Aneks

Akty prawne

- Constituția României, publicat în Monitorul Oficial nr 767 din 31 octombrie 2003, http://www.ucv.ro/pdf/site/constitutia_romaniei.pdf (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- LEGE nr. 207 din 20 iulie 2018 publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 636 din 20 iulie 2018, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/203052> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- LEGE nr. 234 din 4 octombrie 2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 850 din 8 octombrie 2018 <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/205492> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- LEGE nr. 304 din 28 iunie 2004, privind organizarea judiciară, MONITORUL OFICIAL nr. 827 din 13 septembrie 2005, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/53087> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- LEGE nr. 303 din 28 iunie 2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, MONITORUL OFICIAL nr. 826 din 13 septembrie 2005, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/53074> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- LEGEA nr. 242 din 12 octombrie 2018, pentru modificarea și completarea Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 868 din 15 octombrie 2018, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/205973> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- LEGE nr. 144 din 21 mai 2007, privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate MONITORUL OFICIAL nr. 535 din 3 august 2009, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/82317> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

Bibliografia

- Aron O., *Wyzwania dla rumuńskiej administracji publicznej po 1989 r.*, [w:] *Dwie dekady zmian: Rumunia 1989–2009*, red. K.P. Marczyk, Warszawa 2009.

- Bodnar A., *Răspunderea civilă a magistraților în contextul noilor propuneri legislative*, <https://www.juridice.ro/549626/raspunderea-civila-a-magistratilor-in-contextul-noilor-propuneri-legislative.html> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Bryndas W., Rumunia, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej. Ustrój, organy władz, partie polityczne*, red. M. Barański, Katowice 2005.
- Burakowski A., *System polityczny współczesnej Rumunii*, Warszawa–Kraków 2014.
- Całus K., *Rumunia: osłabienie instytucji antykorupcyjnych*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2018-07-11/rumunia-oslabienie-instytucji-antykorupcyjnych> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Călin D., *The appointment of top prosecutors in Romania: minimizing the role of the judiciary*, <https://europeanlawblog.eu/2020/05/11/the-appointment-of-top-prosecutors-in-romania-minimizing-the-role-of-the-judiciary/> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Călin D., *The Constitutional Court of Romania and European Union Law*, „International and Comparative Law Review”, 2015, t. 15, nr 1.
- Călin D., Codreanu A., *Situation Regarding the Romanian Judicial System at the end of 2018*, <http://themis-sedziowie.eu/materials-in-english/situation-regarding-the-romanian-judicial-system-at-the-end-of-2018/> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Călin D., Codreanu A., *Situation Regarding the Legislative Amendments Concerning the Romanian Judicial System*, 19/10/2018, <https://rlw.juridice.ro/12842/situation-regarding-the-legislative-amendments-concerning-the-romanian-judicial-system.html> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Călin D., Dumbrava H., *The Evolution of the Judicial System in Romania During the Past 60 Years*, https://www.researchgate.net/publication/228204281_The_Evolution_of_the_Judicial_System_in_Romania_During_the_Past_60_Years (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Călin D., Militaru I., Drăgușin C., *Aktuelle Gefahren für die Justiz in Rumänien*, „Betrifft JUSTIZ” 2017, nr 132.
- Călin D., Militaru I., Drăgușin C., *Romanian Judicial System. Organization, Current Issues and the Necessity to Avoid Regress*, „Tsukuba Journal of Law and Politics” 2018, nr 75.
- Clark D., *Fighting corruption with con tricks: Romania’s assault on the rule of law*, <https://www.henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2017/01/Romania-paper.pdf> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Dąbrowski T., *Rumunia skazana na niestabilność?*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2018-01-31/rumunia-skazana-na-niestabilnosc> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Dziemidok-Olszewska B., *System polityczny Rumunii*, [w:] *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Lublin 2005.
- Heinlein H., *Walka z korupcją w Rumunii – czy to już koniec? Co robi rząd rumuński, aby osłabić system wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych i skierować jego bieg na niewłaściwe tory*

- autorstwa, <https://www.iustitia.pl/2849-co-robi-rzad-rumunski-aby-oslabic-system-wymiaru-sprawiedliwosci-artykul-ingrid-heinlein-sedziego-w-duesseldorfie> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Labus A.C., Manea T., *Independenta si impartialitatea magistratului. Legislatie, doctrina, jurisprudenta* 11.01.2009 | JURIDICE.ro, <https://www.juridice.ro/38387/independenta-si-impartialitatea-magistratului-legislatie-doctrina-jurisprudenta.html> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Ławniczak A., *Najwyższa Rada Sądownictwa w Rumunii*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2019, nr 119.
- Manoliu C., *Short considerations regarding the magistrates’ liability in the context of the new legal provision on the reform in justice* AGORA „International Journal of Juridical Sciences” 2018, nr 2, <https://univagora.ro/jour/index.php/aijs/article/view/3465/1267> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Moraru M. Bercea R., *The First Episode in the Romanian Rule of Law Saga: Joined Cases C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 and C-397/19, Asociația ‘Forumul Judecătorilor din România, and their follow-up at the national level*, „European Constitutional Law Review” 2022, t. 18, nr 1, <https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/first-episode-in-the-romanian-rule-of-law-saga-joined-cases-c8319-c12719-c19519-c29119-c35519-and-c39719-asociatia-forumul-judecatorilor-din-romania-and-their-followup-at-the-national-level/CE19FB514B2F7DED659132BF545D6305> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Selejan-Gutan B., *New Challenges against the Judiciary in Romania* <https://verfassungsblog.de/new-challenges-against-the-judiciary-in-romania/> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).
- Siemaszko A., Gruszczyńska B., Marczewski M., Ostaszewski P., Więcek-Durańska A., *Sądownictwo. Polska na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej*, Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, „Prawo w Działaniu. Sprawy Karne” Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2016, nr 26.
- Skrzydło W., *Republika Rumunii*, [w:] *Ustroje państw współczesnych*, red. E. Gdulewicz, Wyd. UMCS, Lublin 2002.
- Sokolewicz W., *Sąd Konstytucyjny w Rumunii*, [w:] *Sądy konstytucyjne w Europie*, t. 2, Bułgaria, Czechy, Rumunia, Słowacja, Węgry, Warszawa 1997.
- Trubalski A., *Rumunia*, [w:] *Rady Sądownictwa w państwach Unii Europejskiej. Przegląd rozwiązań*, red. A. Pogłódek, Warszawa 2019.

Źródła internetowe

- <https://www.antykorupcja.gov.pl/ak/instytucje-antykorupcy/wyspecjalizowane/na-swiecie/7346,RUMUNIA-Agenia-Naional-de-Integritate.html> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

Consiliul Național de Integritate condamnă ferm „atacurile virulente fără precedent” ale trustului Intact la adresa lui Horia Georgescu, 17 aprilie 2014, <https://evz.ro/consiliul-national-de-integritate-condamna-ferm-atacurile-virulente-fara-precedent-ale-trustului-intact-la-adresa-lui-horia-georgescu.html> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

<https://integritate.eu/> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

https://e-justice-europa-eu.translate.goog/29/EN/29/EN/types_of_legal_professions?ROMANIA&member=1&x_tr_sl=en&x_tr_tl=pl&x_tr_hl=pl&x_tr_pto=sc (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

Romania. How Judges and Prosecutors Fight for European Values, <https://www.iee-ulb.eu/content/uploads/2021/08/Romania.-How-Judges-and-Prosecutors-Fight-for-European-Values-2.pdf> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

The justice system in Romania – independent report, 2006, https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=5295848c-21e8-ae62-5e3f-431f7a9a0ce8&groupId=252038 (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

What are the courts in Romania?, <https://rrpb.ro/litigation/romanian-court/> (dostęp: 6 listopada 2022 r.).

UNIFIED PATENT COURT Recruitment of judges Qualifications required1 for and age limit of appointment to judicial offices in the Contracting Member States, https://www.unified-patent-court.org/sites/default/files/upc-national-eligibility-criteria_final.pdf (w archiwum).